

with a necessity to ensure the rights of detainees to an effective defense and assist them in maintaining contact with their family.

Attention is paid that the correct implementation of changes to the Criminal Executive Code could strengthen the authority of the prison administration.

Keywords: Criminal Executive Code, Republic of Poland, system of electronic surveillance, parcels for the prisoners.

УДК 343.98.06(477)

С. В. Пеньков

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Розглянуто діючі нормативно-правові акти, які регулюють застосування спеціальних засобів, зокрема службових собак, працівниками органів внутрішніх справ України. Водночас зроблено спробу проаналізувати вказані нормативно-правові акти та співвіднести їх із положеннями закону України «Про Національну поліцію». Визначено проблемні аспекти в правовому регулюванні застосування спеціальних засобів, зокрема службових собак, працівниками органів внутрішніх справ України та запропоновано можливі шляхи їх подолання.

Ключові слова: спеціальні засоби, службові собаки, органи внутрішніх справ, правове регулювання.

Постановка проблеми. Як свідчить аналіз оперативної та слідчої практик, використання собак у службовій діяльності правоохоронних органів є доволі ефективним і затребуваним. Однак, враховуючи останні зміни у вітчизняному законодавстві, все частіше серед практичних працівників ОВС України постають питання можливості їх застосування працівниками національної поліції, визначення меж та основних принципів здійснення вказаної діяльності. Тому, на нашу думку, доцільно співставити діючі положення нормативно-правових актів, які регулюють питання використання службових собак працівниками ОВС України, із положеннями нещодавно прийнятого закону України «Про Національну поліцію».

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Серед науковців у сфері оперативно-розшукової діяльності традиційно вважається, що службові собаки є одним із засобів оперативно-розшукової діяльності, тому проблематика використання службових собак задля виконання покладених повноважень на працівників органів внутрішніх справ України прямо або дотично розглядалась у роботах таких учених, як С. С. Алексеев, О. М. Бандурка, В. Д. Басай, В. О. Глушков, Е. О. Дідоренко, О. Ф. Долженков, Д. В. Гребельський, В. В. Каплунов, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв, О. А. Кириченко, В. А. Лукашков, В. С. Овчинський, В. А. Регульський, М. В. Салтевський, М. П. Стрельбицький, В. В. Шендрик та ін. Водночас,

відзначимо, вказаними вченими застосування службових собак з метою протидії злочинності вивчалось лише на рівні розділів підручників, науково-практичних посібників чи наукових статей.

Метою статті є визначення сучасного стану нормативно-правового регулювання використання працівниками міліції службових собак та аналіз закону України «Про Національну поліцію» з одночасним визначенням можливостей і меж застосування вказаних спеціальних засобів ОРД в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання в різних сферах суспільного життя має свої особливості та специфічне вираження. Особливість правового регулювання використання працівниками органів внутрішніх справ України спеціальних засобів, зокрема службових собак, полягає в тому, що воно має свій особливий предмет правового регулювання. На думку М. М. Рассолова, В. О. Лучина, Б. С. Ебзєєва, предмет правового регулювання – це все розмаїття суспільних відносин, які змінюються відповідно до конкретно-історичних умов, що регулює право [1, с. 334]. Отже, безпосереднім предметом правового регулювання досліджуваного питання є суспільні відносини, які виникають у процесі застосування працівниками органів внутрішніх справ України спеціальних засобів, зокрема службових собак.

Взагалі, виходячи з положень загальної теорії права, досліджувати питання правового регулювання можна, тільки звернувшись до проблеми механізму правового регулювання. Так, С. С. Алексєєв визначає механізм правового забезпечення як систему правових засобів, за допомогою яких забезпечується результативний правовий вплив на суспільні відносини, і відносить до його елементів юридичні норми, правові відносини, акти реалізації суб'єктивних юридичних прав та обов'язків, акти застосування права, а також деякі додаткові елементи – індивідуальні акти, правоположення практики [2, с. 150]. Тобто до цього переліку включаються всі правові явища, які справляють певний регулюючий вплив на суспільні відносини. На нашу думку, механізм правового регулювання використання працівниками органів внутрішніх справ України службових собак охоплює дуже широке коло питань, а саме:

- правові норми, що визначають правовий статус правоохоронних органів, які мають право застосовувати вказані засоби;
- правові норми, що визначають межі та підстави використання службових собак у правоохоронній діяльності;
- правові норми, які визначають права та обов'язки інших суб'єктів.

Відмітимо, що фундаментальною частиною нормативно-правового регулювання правоохоронної діяльності, зокрема застосування службових собак під час оперативно-розшукової протидії злочинності, є правова основа ОРД, яка складається з сукупності правових актів, які проголошують правові норми, що регламентують групи однорідних суспільних відносин між державою та особою в процесі діяльності щодо забезпечення безпеки людини і суспільства, шляхом

застосування спеціальних методів, сил і засобів та виконання оперативно-розшукових дій, якщо іншими заходами неможливо попередити чи усунути загрозу життєво важливим інтересам людини і суспільства. В такій діяльності через застосування правових норм регламентуються відносини між державою чи її представниками та особами (перш за все особами, які посягають на об'єкти, які охороняються кримінальним законодавством) у зв'язку з необхідністю захисту життєво-важливих інтересів особистості, суспільства і держави від злочинних посягань [3, с. 61].

Аналізуючи вказане питання у розрізі застосування оперативно-профілактичних заходів, Н. Є. Філіпенко вважає, що це сукупність норм, викладених у законах і підзаконних нормативних актах, які створюють правові передумови для здійснення оперативно-розшукової профілактики або безпосередньо регламентують правові, організаційні і тактичні основи такої діяльності [4, с. 9].

У свою чергу, Є. О. Железов зазначає, що правова основа діяльності щодо розкриття злочинів – це сукупність норм, які регламентують оперативно-розшукову та дізнавальну роботу співробітників карного розшуку, їхні права та обов'язки, визначають гарантії законності у цій діяльності, а також соціальний і правовий захист співробітників та осіб, які заохочуються до виконання завдань щодо розкриття злочинів. Правову основу діяльності щодо розкриття злочинів складають Конституція України, закони України, укази президента України, постанови Кабінету міністрів України з питань боротьби зі злочинністю, а також міжнародно-правові угоди, учасником яких є Україна [5, с. 16].

Аналізуючи наведене, можна дійти висновку, що правовою основою застосування службових собак є Конституція України, закони та підзаконні акти, а також інші нормативно-правові акти, які регулюють вказану діяльність.

Так, відповідно до ст. 14 закону України «Про міліцію» працівники міліції як різновид спеціальних засобів мають право застосовувати (використовувати) службових собак, зокрема в таких випадках:

- для захисту громадян і самозахисту працівника міліції від нападу та інших дій, що створюють загрозу їх життю або здоров'ю;
- для припинення масових безпорядків і групових порушень громадського порядку;
- для відбиття нападу на будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби незалежно від їх належності або їх звільнення у разі захоплення;
- для затримання і доставляння в міліцію або інше службове приміщення осіб, які вчинили правопорушення, якщо зазначені особи чинять опір працівникам міліції або є підстави вважати, що вони можуть вчинити втечу або завдати шкоди оточуючим чи собі;
- для припинення опору працівнику міліції, іншим особам, які виконують службові або громадські обов'язки з охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю [6].

Водночас вказаним Законом установлюються і межі використання службових собак, зокрема забороняється застосовувати службових собак до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку, інвалідів та малолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей, працівників міліції, або збройного нападу чи збройного опору [6].

Однак, аналізуючи наведені положення закону України «Про міліцію», можна резюмувати, що вони носять лише описово-декларативний характер, у зв'язку з чим доцільно розглянути положення підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють використання службових собак працівниками міліції.

Так, окремої уваги заслуговує Настанова з організації діяльності кінологічних підрозділів органів внутрішніх справ України, затверджена наказом МВС України від 19.07.2012 № 640 [7]. Вказаним нормативно-правовим актом установлюються основи організації діяльності кінологічних підрозділів (далі – КП) органів внутрішніх справ України, порядок використання службових собак під час здійснення оперативно-службових та профілактичних завдань, спрямованих на попередження та боротьбу зі злочинністю, забезпечення охорони громадського порядку, правила утримання, придбання, ветеринарне забезпечення та списання службових собак, а також діяльність навчальних закладів МВС, у яких здійснюють підготовку кінологів. Водночас відмітимо, що вказаним наказом передбачені законом України «Про міліцію» підстави застосування службових собак використовуються у визначенні основних завдань та обов'язків кінологічних центрів. Так, у п. 4.1 Настанови визначено, що у підрозділах ОВС для забезпечення охорони громадського порядку, у боротьбі зі злочинністю, а також з метою вирішення інших оперативно-службових завдань, покладених на МВС, використовуються спеціально підготовлені службові собаки (розшукові – для розшуку по запахових слідах осіб, які вчинили злочин, для проведення вибірки людини і речі, пошуку речових доказів і стріляних гільз; спеціальні – для пошуку і виявлення вибухових речовин, зброї і наркотичних засобів, закопаних (захованих) трупів; патрульно-розшукові – для використання в охороні громадського порядку; конвойні – для припинення втечі й затримання осіб, які втекли з-під варти; вартові – для охорони спеціальних установ і об'єктів ОВС). Водночас, як вказується у п. 1.9 Настанови, що контроль за оперативно-службовою діяльністю та організаційно-методичне забезпечення діяльності КП на місцях здійснює відповідний підрозділ Департаменту карного розшуку МВС; аналогічні положення відображені й у Положенні про вказаний Департамент [7; 8]. Однак, як недолік можна вказати, що зазначені нормативно-правові акти не описують тактики використання службових собак.

Разом з тим зазначимо, що з метою охорони громадського порядку із застосуванням службових собак в іншому нормативно-правовому акті – наказі МВС України від 28.07.1994 № 404 «Про затвердження

Статуту патрульно-постової служби міліції України» – підрозділ 5 «Особливості несення патрульно-постової служби нарядами з службовими собаками» розділу VII «Несення патрульно-постової служби» присвячений безпосередньо організації і тактиці застосування службових собак працівниками патрульно-постової служби міліції [9]. Так, з позиції правового регулювання питання застосування, як спецзасобів службових собак працівниками міліції можна констатувати, що це – єдиний нормативно-правовий акт, в якому доволі детально визначено тактику використання вказаних спеціальних засобів, однак тільки у частині, що стосується патрульно-постової служби.

Також слід зауважити, що з метою подальшого реформування органів внутрішніх справ у липні 2015 року було видано наказ МВС України від 02.07.2015 № 796 «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС» [10]. Аналізуючи положення вказаного відомчого нормативно-правового акта, можна констатувати, що хоча п. 6 ч. 1 ст. 1 розділу VI передбачена можливість застосування спеціальних засобів, проте безпосередньо мова про службових собак не йде, а також не вказується тактика й організація здійснення вказаної діяльності. Тобто залучення службових собак для виконання службових обов'язків працівниками патрульної служби можливе, однак лише частково врегульовано шляхом бланкетного посилання на інші нормативно-правові акти.

Аналізуючи наведене, робимо висновок, що, по-перше, чинним законодавством визначено вичерпні підстави застосування службових собак; по-друге, питанню нормативно-правового регулювання тактики використання службових собак ще не приділено достатньої уваги з боку законодавця; по-третє, організаційні засади використання службових собак працівниками міліції окреслено у діючих нормативних актах без уточнень та врахування специфіки конкретних підрозділів ОВС.

Окремої уваги заслуговує закон України «Про Національну поліцію», оскільки відповідно до його положень вже в листопаді 2015 року на території України підрозділи міліції перестануть існувати як вид правоохоронних органів, а натомість їх змінять органи Національної поліції. Аналізуючи положення вказаного законодавчого акта, слід відмітити, що його п. 7 ч. 4 ст. 42 передбачено, що для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби, як службові собаки. Далі у п. 12 ч. 3 ст. 45 вказаного Закону визначено підстави їх застосування, зокрема під час:

- а) патрулювання;
- б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;
- в) конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;
- г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського [11].

Аналізуючи вказані підстави та співвідносячи їх з відповідними підставами застосування службових собак, закріпленими діючим законом України «Про міліцію», можна дійти висновку, що останнім

нормативно-правовим актом працівникам міліції надаються майже аналогічні повноваження для застосування вказаного різновиду спеціальних засобів.

Водночас слід наголосити, що інновацією закону України «Про Національну поліцію» є надання можливості використання службових коней нарівні зі службовими собаками [11]. Тобто вказаним Законом законодавець розширює кількість різновидів спеціальних засобів. Одночасно зазначимо, що в розвинутих країнах вказаний перелік спеціальних заходів розширений ще і використанням інших тварин.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що, по перше, в умовах переходу правоохоронної системи від міліції до національної поліції за працівниками органів внутрішніх справ залишається можливість застосування такого різновиду спеціальних засобів, як службові собаки. По-друге, існує необхідність розроблення підзаконного акта, яким би чітко регламентувалися питання стосовно організації і тактики застосування вказаних спеціальних засобів. По-третє, враховуючи досвід світових правоохоронних організацій, на нашу думку, є необхідність, окрім визнання різновидами спеціальних засобів службових собак та службових коней, внести зміни та виокремити їх під загальною назвою «Службові тварини».

Список використаних джерел: 1. Теория государства и права : учеб. для вузов / под ред. М. М. Рассолова, В. О. Лучина, Б. С. Эбзеева. – М. : Юнити-Дана, 2001. – 640 с. 2. Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве : учебник / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1966. – 428 с. 3. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Ч. 1 : підручник / О. М. Бандурка ; МВС України, Нац. ун-т внутр. справ. – Харків : Вид-во НУВС, 2002. – 336 с. 4. Філіпенко Н. Є. Діяльність оперативних підрозділів пенітенціарних установ щодо профілактики правопорушень серед жінок, які відбувають покарання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04 / Філіпенко Наталія Євгенівна. – Харків, 2001. – 16 с. 5. Железов Є. О. Правова основа, суть і значення розкриття злочинів підрозділами карного розшуку / Є. О. Железов // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1999. – Спецвип. № 1. – С. 12–19. 6. Про міліцію : закон України від 20 груд. 1990 р. № 565-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>. 7. Настанова з організації діяльності кінологічних підрозділів органів внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 19 лип. 2012 р. № 640 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2012/19.07.2012_640.htm. 8. Про затвердження Положення про Департамент карного розшуку Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 10 жовт. 2014 р. № 1057 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS541.html. 9. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України : наказ МВС України від 28 лип. 1994 р. № 404 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0213-94>. 10. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : наказ МВС України від 2 лип. 2015 р. № 796 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 54. – Ст. 1767. 11. Про Національну поліцію : закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII // Голос України. – 06.08.2015. – № 141–142.

Надійшла до редколегії 25.08.2015

Пеньков С. В. Особенности нормативно-правового регулирования применения служебных собак при осуществлении оперативно-розыскного противодействия преступности

Рассмотрены действующие нормативно-правовые акты, регулирующие применение специальных средств, в частности служебных собак, работниками органов внутренних дел Украины. В то же время сделана попытка проанализировать указанные нормативно-правовые акты и соотнести их с положениями закона Украины «О Национальной полиции». Определены проблемные аспекты в правовом регулировании применения специальных средств, в частности служебных собак, работниками органов внутренних дел Украины и предложены возможные пути их преодоления.

Ключевые слова: специальные средства, служебные собаки, органы внутренних дел, правовое регулирование.

Penkov S. V. Features of legal regulation of using service dogs in realizing operative and search crime combating

Regulations governing social relations in the sphere of using service dogs by police officers in Ukraine while realizing operative and search crime combating are considered; it is also determined that the legal basis for using of service dogs is the Constitution of Ukraine, laws and regulations and other regulatory and legal acts governing mentioned activity.

Simultaneously the author has made an attempt to analyze these regulations; as the result it is stated that, firstly, the current legislation contains comprehensive set of grounds for using service dogs; secondly, the legislator paid not enough attention to the issue of legal regulation of tactical use of service dogs; thirdly, just the main aspects of the organization of the usage of service dogs by police officers without specific consideration and clarification of police units, except the patrol unit are consolidated. At the same time, correlating the provisions of current regulatory acts with the provisions of the Law of Ukraine «On the National Police» it is determined that the law of Ukraine «On Police» and the new law on police internal affairs officers are provided almost similar authorities to use the specified kind of special tools.

As the result of conducted study it is concluded that in the terms of transition of law enforcement system from the police to the National Police the police officers keep the ability to use such a kind of special tools as service dogs. There is a need to develop a by-law act, which strictly regulates the issue concerning the organization and tactics of using stated special tools. Taking into account the practical experience of foreign law enforcement agencies, it is appropriate, besides the recognition of service dogs and horses as the kind of special tools, to amend the Law of Ukraine «On the National Police» by the way of their separation under the general name «service animals».

Keywords: special means, service dogs, law enforcement agencies, legal regulation.

